Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (pátého senátu)

12. prosince 2019*

[znění opravené usnesením ze dne 13. února 2020]

„Řízení o předběžné otázce – Článek 101 SFEU – Náhrada škod způsobených kartelovou dohodou – Právo osob, které nepůsobí jako dodavatel nebo kupující na trhu dotčeném kartelovou dohodou, na náhradu škody – Škody utrpěné veřejnoprávním subjektem, který poskytl za výhodných podmínek půjčky za účelem pořízení zboží, které je předmětem kartelové dohody“

Ve věci C-435/18,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud, Rakousko) ze dne 17. května 2018, došlým Soudnímu dvoru dne 29. června 2018, v řízení

Otis GmbH,

Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH,

Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH,

Kone AG,

ThyssenKrupp Aufzüge GmbH

proti

Land Oberösterreich a dalším,

SOUDNÍ DVŮR (pátý senát),

ve složení E. Regan, předseda senátu, I. Jarukaitis (zpravodaj), E. Juhász, M. Ilešič a C. Lycourgos, soudci,

generální advokátka: J. Kokott,

vedoucí soudní kanceláře: D. Dittert, vedoucí oddělení,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 16. května 2019,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

* Jednací jazyk: němčina.

– za Otis GmbH A. Ablasser-Neuhuberem a F. Neumayrem, Rechtsanwälte,

– za Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH a Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH A. Traugottem a A. Lukaschekem, Rechtsanwälte,

– za Kone AG H. Wollmannem, Rechtsanwalt,

– za ThyssenKrupp Aufzüge GmbH T. Kustorem a A. Reidlingerem, Rechtsanwälte,

– [ve znění oprav provedených usnesením ze dne 13. února 2020] za Land Oberösterreich I. Innerhoferem, R. Hofferem, Rechtsanwälte, jakož i S. Hinterdorferem, Rechtsanwaltsanwärter,

– za rakouskou vládu F. Koppensteinerem a V. Strasser, jako zmocněnci,

– za italskou vládu G. Palmieri, jako zmocněnkyní, ve spolupráci s C. Colelli, avvocato dello Stato,

– za Evropskou komisi B. Ernst a G. Meessenem, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generální advokátky na jednání konaném dne 29. července 2019,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článku 101 SFEU.

2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi společnostmi Otis GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH a Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH (obě posledně uvedené společnosti společně dále jen „Schindler“), Kone AG, jakož i ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (dále jen „ThyssenKrupp“) a Land Oberösterreich (spolková země Horní Rakousko), jakož i čtrnácti dalšími entitami ohledně návrhu posledně uvedených směřujícího k tomu, aby byla uvedeným pěti společnostem uložena náhrada škody, která jim údajně vznikla v důsledku kartelové dohody existující mezi nimi, jenž je v rozporu zejména s čl. 101 SFEU.

Rakouské právo

3 Ustanovení § 1295 odst. 1 Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (obecný občanský zákoník, dále jen „ABGB“) stanoví:

„Každý má právo požadovat náhradu škody od osoby, která ji svým jednáním zavinila; škoda může být způsobena porušením smluvní povinnosti nebo se ke smlouvě nevztahovat.“

4 V souladu s § 1311 druhou větou ABGB za způsobenou škodu odpovídá ten, kdo „porušil zákon, jehož cílem je předcházení náhodným škodám“.

Spor v původním řízení a předběžná otázka

5 Dne 21. února 2007 Evropská komise uložila různým podnikům pokutu v celkové výši 992 milionu eur z důvodu jejich účasti od přinejmenším 80. let na kartelových dohodách o instalaci a údržbě výtahů, jakož i eskalátorů v Belgii, Německu, Lucembursku a Nizozemsku. Více entit ze skupin společností, do kterých patří Otis, Schindler, Kone a ThyssenKrupp, bylo součástí těchto podniků.

6 Rozsudkem ze dne 8. října 2008 Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud, Rakousko), jakožto odvolací soud v oblasti kartelového práva, potvrdil usnesení Kartellgericht (soud pro hospodářskou soutěž, Rakousko) ze dne 14. prosince 2007, kterým uložil pokuty společnostem Otis, Schindler a Kone, jakož i dvěma dalším společnostem z důvodu jejich protisoutěžního jednání v Rakousku. I když se společnost ThyssenKrupp účastnila se všemi těmito společnostmi této kartelové dohody na rakouském trhu (dále jen „dotčená kartelová dohoda“), rozhodla se nicméně svědčit, a z tohoto důvodu měla prospěch z programu shovívavosti stanoveného rakouským právem.

7 Cílem dotčené kartelové dohody bylo zejména zajistit upřednostněnému podniku cenu, která byla vyšší než cena, kterou by mohl uplatnit za běžných podmínek hospodářské soutěže. Volná hospodářská soutěž tím byla narušena stejně jako vývoj cen ve srovnání s vývojem, ke kterému by došlo v případě neexistence kartelové dohody.

8 Žalobou podanou dne 2. února 2010 u Handelsgericht Wien (obchodní soud ve Vídni, Rakousko) se Spolková země Horní Rakousko a čtrnáct dalších entit domáhaly toho, aby byla společnostem Otis, Schindler Kone a ThyssenKrupp uložena náhrada škody, která jim byla způsobena dotčenou kartelovou dohodou. Na rozdíl od čtrnácti dalších entit však spolková země Horní Rakousko netvrdila, že jí vznikla škoda jakožto přímému či nepřímému kupujícímu výrobků, kterých se týkala dotčená kartelová dohoda, ale jakožto orgánu poskytujícímu dotace.

9 Na podporu svého návrhu spolková země Horní Rakousko uvedla, že v rámci svého rozpočtu určeného na podporu bytové výstavby v období, kterého se týká dotčená kartelová dohoda, zejména poskytla vícerým osobám na základě zákonných ustanovení o podpoře bytové výstavby podpůrné půjčky určené na financování stavebních projektů ve výši určitého procentního podílu ze všech stavebních nákladů. Příjemci těchto půjček měli možnost mít výhodnější finanční podmínky z důvodu účtování nižší úrokové sazby, než jaká je obvyklá na trhu. Spolková země Horní Rakousko v podstatě tvrdila, že náklady spojené s instalací výtahů zahrnuté do celkových stavebních nákladů hrazených uvedenými příjemci byly v důsledku dotčené kartelové dohody vyšší. Důsledkem toho bylo, že tato entita byla nucena půjčovat vyšší částky. Pokud by dotčená kartelová dohoda neexistovala, spolková země Horní Rakousko by poskytla nižší půjčky a mohla by rozdíl investovat za průměrnou úrokovou sazbu spolkových státních dluhopisů.

10 Na základě těchto důvodů spolková země Horní Rakousko požadovala, aby společnostem Otis, Schindler, Kone a ThyssenKrupp bylo uloženo zaplatit částku odpovídající specificky této ztrátě, zvýšenou o úroky.

11 Handelsgericht Wien (obchodní soud ve Vídni) rozsudkem ze dne 21. září 2016 zamítl návrh Spolkové země Horní Rakousko. Podle tohoto soudu posledně uvedená není hospodářským subjektem činným na trhu s výtahy a eskalátory, a utrpěla tedy pouhou nepřímou škodu, která jako taková nemůže vést k náhradě škody.

12 Odvolací soud, Oberlandesgericht Wien (Vrchní zemský soud ve Vídni, Rakousko), usnesením ze dne 27. dubna 2017 toto rozhodnutí zrušil a vrátil věc soudu prvního stupně k novému rozhodnutí. Odvolací soud měl za to, že zákaz kartelových dohod slouží také ochraně finančních zájmů osob, které musí nést dodatečné náklady vzniklé zkreslením tržních podmínek. K těm patří i veřejnoprávní subjekty, jako je spolková země Horní Rakousko, které ve značné míře přispívají k možnosti uskutečnit stavební projekty tím, že poskytují dotace v institucionalizovaném rámci. Takové subjekty vytváří nezanedbatelnou část poptávky na trhu s výtahy a eskalátory, na kterém pět společností dotčených v původním řízení mohly z důvodu dotčené kartelové dohody prodávat své služby za vyšší ceny.

13 Společnosti Otis, Schindler, Kone a ThyssenKrupp podaly u předkládajícího soudu Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud) žalobu proti tomuto usnesení Oberlandesgericht Wien (Vrchní zemský soud ve Vídni).

14 Předkládající soud uvádí, že podle kritérií rakouského práva nemá škoda uplatňovaná spolkovou zemí Horní Rakousko dostatečnou souvislost s cílem zákazu koluzních dohod, jímž je zachovat hospodářskou soutěž na trhu, kterého se týká dotčená kartelová dohoda.

15 Tento soud v tomto ohledu uvádí, že v rakouském právu čistě majetkové škody, které spočívají v zásazích do majetku poškozeného, ke kterým došlo, aniž byl porušen majetek nebo hodnota, která je absolutním způsobem právem chráněná, nepožívají nad rámec smluvního vztahu absolutní ochrany. Takové zásahy do majetku mohou být odškodněny pouze tehdy, pokud protiprávnost škodlivého jednání vyplývá z právního řádu, zejména v případě porušení ochranných norem, neboť takové normy představují abstraktní zákazy určené na ochranu určité kategorie osob před zásahem do majetku nebo právem chráněných hodnot. V takovém případě vznik odpovědnosti vyžaduje vznik škody, které chtěla porušená norma právě zabránit. Osoba, která způsobila škodu, je odpovědná pouze za takové škody, které se projeví jako uskutečnění tohoto nebezpečí, kvůli němuž je určité jednání požadováno nebo zakázáno. Škoda nezakládá nárok na odškodnění tehdy, když vzniká jako vedlejší účinek ve sféře zájmů, která není chráněna zákazem uvedeným v ochranné normě, která byla porušena.

16 Předkládající soud rovněž poznamenává, že podle judikatury Soudního dvora je cílem článku 101 SFEU zajistit udržení účinné a nenarušené hospodářské soutěže na vnitřním trhu, a tedy cen stanovených na základě volné hospodářské soutěže. Zastává tedy názor, že rozsah ochrany zákazu kartelových dohod z hlediska osobní působnosti se vztahuje na všechny poskytovatele a kupující, kteří působí na relevantních výrobkových a zeměpisných trzích dotčených kartelovou dohodou. Naopak podle něj veřejnoprávní subjekty, které prostřednictvím dotací umožňují některým skupinám kupujících snazší pořízení výrobku, který je předmětem kartelové dohody, nejsou přímými účastníky trhu, a to ani tehdy, je-li podstatná část aktivit na tomto trhu možná až v důsledku těchto dotací. Přitom taková škoda by neměla dostatečnou souvislost s cílem zákazu koluzních dohod, kterým je zachování hospodářské soutěže na trhu dotčeném kartelovou dohodou.

17 Předkládající soud však poznamenává, že i když judikatura Soudního dvora stanoví zejména, že každý má právo požadovat náhradu škody, která mu byla způsobena smlouvou nebo jednáním, které mohou omezovat nebo narušovat hospodářskou soutěž, je nutná příčinná souvislost mezi škodou a protisoutěžním jednáním. Navíc je úlohou členských států stanovit podrobností výkonu tohoto práva, včetně podrobností použití pojmu „příčinná souvislost“, přičemž je třeba dodržet zásady rovnocennosti a efektivity. Je tedy nutné zabránit tomu, aby vnitrostátní právo výkon práv přiznaných právním řádem Unie prakticky znemožňovalo nebo nepřiměřeně ztěžovalo.

18 Tento soud dále uvádí, že s ohledem na skutkové okolnosti věci v původním řízení je otázkou, kterou tento soud klade, to, zda zásada, podle které každý může podat žalobu proti účastníkovi kartelové dohody směřující k náhradě jeho škody, platí také pro osoby, které na jedné straně, i když mají zásadní význam pro fungování dotčeného trhu, na něm nepůsobí jako dodavatel nebo kupující, a na druhé straně, jejichž škoda je pouze důsledkem škody, která vznikla přímo dotčené třetí osobě.

19 Za těchto podmínek se Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Musí být článek 85 Smlouvy o EHS, článek 81 ES a článek 101 SFEU vykládány v tom smyslu, že je pro zachování plné účinnosti těchto ustanovení a praktické účinnosti zákazu vyplývajícího z těchto ustanovení nezbytné, aby od účastníků kartelové dohody mohly požadovat náhradu škody i ty osoby, které na relevantním výrobkovém a zeměpisném trhu dotčeném kartelovou dohodou nepůsobí jako poskytovatelé nebo kupující, ale poskytují v rámci zákonných předpisů dotace ve formě subvencovaných půjček odběratelům výrobků nabízených na trhu dotčeném kartelovou dohodou, a jejichž škoda spočívá v tom, že výše půjčky poskytnuté v procentní sazbě výrobních nákladů byla vyšší, než by byla bez kartelové dohody, a proto nemohly tyto částky investovat se ziskem?“

K předběžné otázce

20 Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda článek 101 SFEU musí být vykládán v tom smyslu, že osoby, které nepůsobí jako dodavatel či kupující na trhu dotčeném kartelovou dohodou, které však poskytly dotace ve formě podpůrných půjček kupujícím výrobků nabízených na tomto trhu, mohou požadovat, aby podnikům, které se účastnily této kartelové dohody, byla uložena náhrada škody, kterou utrpěly v důsledku toho, že částka těchto dotací byla vyšší, než by byla za neexistence uvedené kartelové dohody, takže tyto osoby nemohly použít tento rozdíl na jiné ziskovější účely.

21 V tomto ohledu je třeba připomenout, že čl. 101 odst. 1 SFEU má přímé účinky ve vztazích mezi jednotlivci a zakládá práva jednotlivců jako procesních subjektů, která musí vnitrostátní soudy chránit (rozsudky ze dne 20. září 2001, Courage a Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, bod 23, a ze dne 14. března 2019, Skanska Industrial Solutions a další, C-724/17, EU:C:2019:204, bod 24 a citovaná judikatura).

22 Plná účinnost článku 101 SFEU a obzvláště užitečný účinek zákazu stanoveného v jeho odstavci 1 by byly ohroženy, kdyby se nemohl každý domáhat náhrady škody, jež mu údajně byla způsobena smlouvou nebo jednáním, které mohou omezovat nebo narušovat hospodářskou soutěž (rozsudky ze dne 20. září 2001, Courage a Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, bod 26, jakož i ze dne 14. března 2019, Skanska Industrial Solutions a další, C-724/17, EU:C:2019:204, bod 25 a citovaná judikatura).

23 Každá osoba je tedy oprávněna se domáhat náhrady vzniklé újmy, je-li dána příčinná souvislost mezi uvedenou újmou a kartelovou dohodou nebo praktikou zakázanou článkem 101 SFEU (rozsudky ze dne 13. července 2006, Manfredi a další, C-295/04 až C-298/04, EU:C:2006:461, bod 61, jakož i ze dne 14. března 2019, Skanska Industrial Solutions a další, C-724/17, EU:C:2019:204, bod 26 a citovaná judikatura).

24 Právo každé osoby domáhat se náhrady takovéto škody totiž posiluje funkčnost unijních pravidel hospodářské soutěže a odrazuje od dohod nebo praktik, často utajovaných, které mohou omezovat nebo narušovat hospodářskou soutěž, čímž přispívá k zachování účinné hospodářské soutěže v Evropské unii (rozsudek ze dne 5. června 2014, Kone a další, C-557/12, EU:C:2014:1317, bod 23, jakož i citovaná judikatura).

25 V tomto ohledu a specificky v oblasti práva hospodářské soutěže nesmí vnitrostátní pravidla týkající se podmínek výkonu práva požadovat náhradu škody, která vyplývá z kartelové dohody nebo jednání zakázaného článkem 101 SFEU, narušovat účinné použití tohoto ustanovení (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 5. června 2014, Kone a další, C-557/12, EU:C:2014:1317, bod 26, jakož i citovaná judikatura).

26 Právo členských států tedy musí obzvláště zohlednit cíl sledovaný článkem 101 SFEU, kterým je zajistit udržení účinné a nenarušené hospodářské soutěže na vnitřním trhu, a tím i cen stanovených na základě volné hospodářské soutěže. Právě za účelem zajištění této účinnosti unijního práva Soudní dvůr rozhodl, jak bylo připomenuto v bodě 23 tohoto rozsudku, že vnitrostátní pravidla musí přiznat každé osobě právo požadovat náhradu vzniklé škody (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 5. června 2014, Kone a další, C-557/12, EU:C:2014:1317, bod 32, jakož i citovaná judikatura).

27 Je třeba dále zdůraznit, jak v podstatě rovněž uvedla generální advokátka v bodě 78 svého stanoviska, že jak záruka plné účinnosti a užitečného účinku článku 101 SFEU, tak účinná ochrana proti škodlivým následkům porušení práva hospodářské soutěže, by byla vážně ohrožena, kdyby možnost požadovat náhradu škody způsobené kartelovou dohodou byla omezena na dodavatele a kupující na trhu dotčeném kartelovou dohodou. To by totiž bez dalšího a systematicky zbavovalo případné poškozené možnosti požadovat náhradu škody.

28 Ve věci v původním řízení spolková země Horní Rakousko netvrdí, že utrpěla újmu jako kupující výrobků dotčených kartelovou dohodou, ale jako veřejnoprávní subjekt poskytující dotace. Uděluje totiž třetím osobám podpůrné půjčky s nižší úrokovou sazbou, než je úroková sazba na trhu. Vzhledem k tomu, že je částka půjček spojená s náklady na výstavbu, se spolková země Horní Rakousko domnívá, že jí vznikla škoda, jelikož částka půjček – a v důsledku toho výše finanční podpory, kterou poskytla se zvýhodněnou úrokovou sazbou – byla vyšší, než jaká by byla přiznána v případě neexistence kartelové dohody.

29 Žalobkyně v původním řízení však v podstatě zpochybňují právo spolkové země Horní Rakousko požadovat náhradu škody, kterou údajně utrpěla, z důvodu, že tato škoda nemá dostatečnou souvislost s cílem ochrany sledovaným článkem 101 SFEU, a nemůže tedy vést k náhradě škody.

30 Jak však vyplývá z bodů 22 až 25, 26 a 27 tohoto rozsudku, jakákoli újma, která má příčinnou souvislost s porušením článku 101 SFEU, musí být s to založit právo na náhradu škody za účelem zajištění účinného uplatňování článku 101 SFEU a zachování užitečného účinku tohoto ustanovení.

31 Jelikož jinak nemají účastníci kartelové dohody povinnost nahradit veškeré škody, které mohli způsobit, není v tomto ohledu nezbytné, jak v podstatě uvedla generální advokátka v bodě 84 svého stanoviska, aby škoda vzniklá dotčené osobě měla mimo jiné zvláštní souvislost s „cílem ochrany“ sledovaným článkem 101 SFEU.

32 Z toho důvodu musí mít osoby, které nepůsobí jako dodavatel ani kupující na trhu dotčeném kartelovou dohodou, možnost domáhat se náhrady škody vyplývající ze skutečnosti, že z důvodu této kartelové dohody musely poskytnout větší dotace, než kdyby uvedená kartelová dohoda neexistovala, a nemohly tak tento rozdíl vložit do lukrativnějších investic.

33 Je však na předkládajícím soudu, aby určil, zda v projednávané věci spolková země Horní Rakousko konkrétně takovou škodu utrpěla, tak, že zejména ověří, zda tento orgán měl, či neměl možnost uskutečnit lukrativnější investice, a v případě kladné odpovědi, zda tento orgán předkládá nezbytné důkazy o existenci příčinné souvislosti mezi touto škodou a dotčenou kartelovou dohodou.

34 S ohledem na všechny výše uvedené úvahy je třeba na položenou otázku odpovědět tak, že článek 101 SFEU musí být vykládán v tom smyslu, že osoby, které nepůsobí jako dodavatel či kupující na trhu dotčeném kartelovou dohodou, avšak poskytly dotace ve formě podpůrných půjček kupujícím výrobků nabízených na tomto trhu, mohou požadovat, aby podnikům, které se účastnily této kartelové dohody, byla uložena náhrada škody, kterou utrpěly v důsledku toho, že částka těchto dotací byla vyšší, než by byla za neexistence uvedené kartelové dohody, takže tyto osoby nemohly použít tento rozdíl na jiné ziskovější účely.

K nákladům řízení

35 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (pátý senát) rozhodl takto:

Článek 101 SFEU musí být vykládán v tom smyslu, že osoby, které nepůsobí jako dodavatel či kupující na trhu dotčeném kartelovou dohodou, avšak poskytly dotace ve formě podpůrných půjček kupujícím výrobků nabízených na tomto trhu, mohou požadovat, aby podnikům, které se účastnily této kartelové dohody, byla uložena náhrada škody, kterou utrpěly v důsledku toho, že částka těchto dotací byla vyšší, než by byla za neexistence uvedené kartelové dohody, takže tyto osoby nemohly použít tento rozdíl na jiné ziskovější účely.

Podpisy.